

Celestin Tomić

MARIJA, DJEVICA I MAJKA

Marijino djevičanstvo i božansko materinstvo istine su vjere izričito posvjedočene u Evanđelju djetinjstva Isusova u Mateja i Luke, pojavljuju se u najstarijim obrascima vjere i neprekinuta su crkvena predaja. Ipak među istinama koje su osporavane u određenim krugovima u posljednjem desetljeću upravo je Marijino djevičanstvo, djevičansko rođenje Isusovo.

Istina osporavana

U prvim stoljećima pojavili su se neki heretici koji su naučavali protivno vjeri Crkve. U apokrifu »Evanđelje ebionita« (*ebion* znači siromah; ebioniti smatraju da je siromaštvo bitna značajka kršćanstva) čita se da je Isus naravni sin Josipa i Marije i da je na krštenju postao Mesija kad je Duh sišao na njega. To uči i Kerint iz Aleksandrije koji djeluje u Maloj Aziji potkraj 1. stoljeća. Jednako i sljedba Nikolaita u Maloj Aziji, napose u Efezu i Tijatiri. Ivan u Otkrivenju upozorava vjernike u Efezu na tu zabludu (Otkr 2, 6).

Danas se ta zabluda ponavlja u mnogih nekatolika, a nečujno se uvlači i u misao katolika. Misle da se radi o teološkoj interpretaciji Isusova božanskog sinovstva u biološkim izričajima ili o mitološkoj interpretaciji. »Pretpovijesti kod Mateja i Luke . . . odveć su obrasle legendom

i mislima židovske i kršćanske dogmatike a da bi se mogle vrednovati kao historijske konstatacije« (G. Bornkamm). »Rođen od Djevice Marije« bio bi samo jednostavni kristološki izričaj koji s pomoću slikovita prikazivanja i znači: »začeće koje je Duh uzrokovao, a ne događaj unutar povijesti spasenja koji ima i biološke pretpostavke.« Stoga, »metodama historijsko-kritičkim biblijske znanosti ne može se dokazivati povijesni događaj Isusova začeća bez oca« (A. Weiser).

Crkva bi morala s tim navještajem jednom prestati, misle jedni, jer znanost, posebno biologija, to dokazuje kao nemoguće. Naglašivanje djevičanskog začeća čini se drugima kao prezir seksualnosti, bračnih odnosa, naravnog začeća itd.

Pojavljuje se i takvi koji preformuliraju obrazac vjere. P. Smulders, profesor na Katoličkom teološkom fakultetu u Amsterdamu, izriče svoju ispovijest vjere pred jednim skupom svećenika i biskupa: »... Vjerujem u čovjeka Isusa, koji je rođen od Marije i dar je Božji nama...« Bila je to osobna i neobvezatna ispovijest vjere. Ne nalazimo u tom obrascu vjere srž kršćanske istine: da je Isus Sin Božji i da je rođen od Djevice Marije po Duhu Svetom. Taj nepotpuni obrazac vjere izrečen 1968. bio je publiciran. Neki ga prihvaćaju. Isus je samo čovjek u kome se Bog objavio. Ne spominje se da je on Bog ili Bogočovjek, ne govori se o njegovoj preegzistenciji nego samo o njegovoj proegzistenciji, da je on Čovjek za druge! Te su sporadične pojave značajne. Mnoge zbunjuju. Potrebno je zato tu »središnju temu« kršćanske vjere osvijetliti i ponovno naglasiti.

Jasno je: »Isusovo bogosinovstvo ne ovisi o bezočinskom začeću. Isus nije Sin Božji zato što nema zemaljskog Oca! Isusovo bogosinovstvo dolazi mnogo više iz radanja vječnog Sina Božjeg iz Oca« (A. Weiser). Ali, prema Božjem planu, božansko materinstvo mora biti djevičansko. U sebi nije apsolutna nužda. Moglo se zamisliti božansko materinstvo a da ne bude i djevičansko. Isus se ne rađa od Djevice Majke zato da ne bi bio podložan istočnom grijehu, ili zato što bi naravno rođenje od zemaljskog oca bilo nedostojno Božjeg Sina, ni zato što bi zemaljski otac bio takmac nebeskom Ocu. Moglo se rođenje Isusovo ostvariti bez djevičanskog rođenja. Ali, prema planu utjelovljenja, majka Božjeg Sina morala je biti Djeвица kako bi Isusovo djevičansko začeće bilo znamen njegova bogosinovstva, da bi bilo znamen vječnog djevičanskog rođenja Riječi od Oca, znak novog vremena, novog stvaranja, eshatona, koji počinje s Isusovim rođenjem.

Razlozi osporavatelja

Oni koji u istini vjere vide samo »slikovit način izražavanja«, a ne povijesno-biološki događaj, navode ove razloge:

1. Isusovo djevičansko začeće u Novom je zavjetu vrlo kasno i slabo posvjedočeno, tj. samo u Matejevu i Lukinu evanđelju djetinjstva Isusova, i to tek u nekim određenim dijelovima (Lk 2, 48 npr. govori o Isusovim roditeljima).

2. U Novom se zavjetu više puta govori o Isusu kao o sinu Josipovu i pri tome se ne navodi nikakav ispravak (npr. Iv 1, 45; 6, 42).

3. Ne nalazimo ni najmanju aluziju čak ni na onim mjestima na kojima bismo već po kontekstu mogli očekivati neko pozivanje na djevičansko rođenje (npr. Rim 1, 3; Gal 4, 4; Iv 1).

4. Evanđeljima djetinjstva u cijelosti svrha je izrazito navješćivanje Krista, a manje su zaokupljena poviješću.

5. Upravo oni dijelovi koji unutar Evanđelja djetinjstva govore o Isusovu začeću po Duhu Svetom odaju sasvim jasno utjecaj starozavjetnih opisa rođenja i Izaijina proroštva: »Gle, djevica će začeti i roditi sina . . .« (Iz 7, 14).

6. Povrh svega toga pokazuju se i udaljeni utjecaji židovsko-helenističkog duhovnog svijeta, u kojima su mnoge osobe smatrali rođenima od djevice (A. Weiser).

Navedeni razlozi ponavljaju se od početka Crkve pa kroz njezinu povijest do današnjeg dana. Crkva nije vidjela u tome neke stvarne razloge koji bi ugrožavali istinu vjere. Svjesna je da se radi o velikoj tajni, o čudu koje možemo dohvatiti u vjeri, ali tek u vjeri koja se temelji na istinitom događaju. Najveće je čudo utjelovljenje Sina Božjega. Ako to prihvatimo, nema teškoće da prihvatimo i način kako je Bog to ostvario, naime po djevičanskom začeću.

Pogledajmo svjedočanstvo Svetog Pisma.

Evanđelje djetinjstva

Evanđelisti nisu kroničari ni povjesničari u današnjem smislu. To pogotovo vrijedi i za Evanđelje djetinjstva kod Mt 1—2 i Lk 1—2. Zato ih i ne nazivamo Povijest Isusova djetinjstva nego Evanđelje Isusova djetinjstva. Ispuštaju biografske podatke o rođenju Isusovu. Iznose smisao tog rođenja, otajstvo osobe i poslanja Isusova u svijetlu proslavljenog Krista. Prva apostolska kerigma obuhvaća Isusov život od krštenja do smrti i uskrsnuća (Dj 1, 21 sl; 10, 37—43). Markovo evanđelje, koje je prvo, ne donosi ništa o Isusovu rođenju i djetinjstvu. Istom kasnije osjetila se potreba da se naviješta radosna vijest o Isusovu rođenju, o njegovu rodu, o njegovoj majci. O tome nam govore Matej i Luka.

Evangelisti ne pišu Isusovu biografiju mladosti nego tumače stvarne događaje Isusova rođenja. Ne izmišljaju događaje, ali ih iznose na način midraša. Posebno se to vidi u Mateja. Želi pokazati kako je Isus novi Mojsije. Zato događaje oko Isusova rođenja opisuje slikama i prizorima Mojsijeva rođenja i djelovanja. Bilo bi netočno reći: evangelist opisuje zapravo Mojsija a stavlja ime Isus da bi tako označio da je Isus novi Mojsije (Iv 6, 32; Dj 3, 32). Moramo uvažiti način Matejeva pisanja i mišljenja i vrednovati književnu vrstu midraša. Sličnost ne znači sadržajnu ovisnost. Sličnost ne znači da je događaj neistinit. Matej donosi istiniti povijesni događaj, ali ga opisuje načinom opisivanja u Starom zavjetu. Tako i u drugim povijesnim tekstovima: smrt Ivana Krstitelja (Mt 6, 14—29 i Est 1,3; 5,3).

Književna vrsta midraša nije u tome da izmišlja događaje nego da ih ugrađuje, objašnjava, povezuje s već poznatim događajima Pisma. Na taj način otkriva povezanost i ostvarenje obećanja i proroštva Starog zavjeta. Tako pišu i Matej i Luka. Matej u pet događaja Evandjelja djetinjstva vidi ostvarenje objave Starog Zavjeta i to potvrđuje starozavjetnim navodom (Mt 1,23; 2,6.15.18.23). Josipovu tjeskobu uklapa u starozavjetne događaje. Prisutna je u svakoj osobi pozvanoj na ostvarenje djela spasenja (Post 17, 15—22; 18, 9—15; 21, 1—7; Izl 3, 1—12; Suci 13, 2—25; 1 Sam 1, 9—20). Josipova tjeskoba osvjetljuje kako se ostvarilo Izaijino proroštvo (7,14; 8, 8—10). Nećemo stoga zaključiti da je tjeskoba neistinita ako je opisuju sličnim izražajima kao i pisci Staroga zavjeta kod govore o ljudima koji ulaze u plan spasenja. Naprotiv: zaključujemo da je događaj istinit kao i događaji Starog zavjeta. Novi je događaj, novi sadržaj, ali način prikazivanja ostaje sličan. To je svojstvo midraša (F. Rozman).

Evandjelje djetinjstva ulazi kasnije u apostolski navještaj. Govori o začecu i rođenju Isusovu i o događajima neposredno nakon toga. O Isusovu dječastvu samo Luka donosi jedan događaj: Isus u hramu (Lk 2, 41—50). Matej i Luka govore o istim događajima. Svaki na svoj način. Ne ponavljaju se. Služe se različitim izvještajima. Neznatno se međusobno razlikuju u pojedinostima. Ne suprotstavljaju se, nego se uzajamno dopunjuju. Obojica nam pružaju cjelokupnu objavu o Isusovu rođenju. Luka više živahno i pripovjedački, Matej više teološki.

Matej u evandelju djetinjstva odgovara na pitanje: Tko je Isus i odakle dolazi. Uvodi nas u dramu Isusova života i njegove sudbine kao Kralja izraelskog. Zato je to i uvod u njegovo evandjelje s kojim je usko i neraskidivo povezano.

Luka, »slikar«, u dva skladna diptiha crta nam navještenje rođenja Ivanova (Lk 1, 5—25) i Isusova (1, 26—38), te rođenje i obrezanje Ivanovo (1, 57—79) i Isusovo (2, 1—21). Želi tako naglasiti veličinu i neizmjereno dostojanstvo osobe Isusove nad Ivanom Krstiteljem, što dolazi

do izražaja u susretu dviju majki, Marije i Elizabete (1, 39—56) i posebno u dvije objave u Hramu (2, 21—38. 41—50). Isus je sveopći Spasitelj svijeta. »Od koljena do koljena dobrota je njegova« (1,50). Njegovo rođenje već je objava vazmenog otajstva: »Slava na visinama Bogu, a na zemlji mir ljudima, miljenicima njegovim« (2,14). Isus je Božje spašenje pred licem svih naroda, svjetlost na prosvjetljenje naroda i slava puka svoga izraelskoga (1, 30—32).

Oba evanđelista donose program Isusova života. Matej i Luka izvješćuju kako su se na Isusu ostvarila obećanja dana ocima. Matej to izričitim navodima potvrđuje: Isus je novi Mojsije, sin Davidov, koji uspostavlja Božje kraljevstvo na zemlji. Luka kao u žarištu skuplja raznovrsna proroštva Starog zavjeta da bi snažnije objavio da je Isus zaista Otkupitelj svega svijeta. Matej više naglašuje sudjelovanje Josipovo u ostvarenju otajstva, iako će deset puta naglasiti da je Marija majka Isusova. Luka više naglašuje Marijino djelovanje. Oba evanđelista prirodno, s puno poštovanja i ljubavi, opisuju najintimnije stvari iz Isusova života. Njihov živ i teološki opis neshvatljivog otajstva za naš ljudski razum, veličina događaja koji iznose te način pisanja daju ovim stranicama posebnu ljupkost i dražest, spadaju među biser-stranice Evanđelja i Biblije uopće.

Dijete i njegova majka (Matej 1—2)

Evandeosko svjedočanstvo o djevičanskom začeću sigurno je i jasno. Matej i Luka naglašuju kako je Isus rođen ne po bračnim vezama nego po Duhu Svetom. Tu temeljnu istinu ne oslabljuju rasprave o književnim vrstama Evanđelja djetinjstva. Ta istina vjere njima je predana. Nije to njihovo osobno tumačenje i obrada. To je vjera Crkve kojoj pišu.

Matej nam prikazuje Isusa kao Davidova potomka. Donosi nam rodoslovlje od Abrahama do Josipa. Isus je sin Abrahamov, sin Davidov. Matej već u rodoslovlju ističe da Josip nije Isusov naravni otac. U rodoslovlju četrdeset i jedan put ponavlja izričaj: Abraham rodi Izaka, Izak rodi Jakova . . . Tada prekida kad dolazi do Josipa: »Josip, muž Marijin, od koje se rodi Isus koji se zove Krist« (Mt 1, 1—16). Želi naglasiti da Josipov odnos prema Isusu nije kao Abrahamov prema Izaku, Izakov prema Jakovu . . . Nije on fizički otac. Taj odnos izražava glagolom »roditi« u aktivu (egennesen) i objektom u akuzativu. Kod Marije imamo pasiv (egennethe) s genitivom. Isus je samo Marijin. Bibličari taj pasiv nazivaju teološki. Bog je na djelu, što će odmah Matej jasnije izraziti (1, 18—28).

Jedan sirski rukopis (syr sin) iz 4. st. čita Mt 1,16: »Jakov je imao sina Josipa, Josip, s kojim je bila zaručena Marija, imao je sina Isusa

koji se imenuje Krist.« Čini se da je prepisivač tog rukopisa sklon gnosticizmu. Vidi se da ne prepisuje istinsku predaju što je donose tisuću drugih svjedoka. Možda je to razlog zbog kojeg se u drugom sirscom rukopisu briše *aner-muž*, da se ne bi krivo shvatilo, kao da je Isus naravni Josipov sin. I čita: »Jakov je imao sina Josipa, s Josipom je bila zaručena Marija koja je rodila Isusa Krista.« Sigurno čitanje, koje imamo u svim našim Biblijama, posvjedočeno je u tisućama starih rukopisa. To čitanje svjedoči da je Isus sin Marijin.

Postavlja se onda pitanje: ako je samo Marijin sin, kako je onda »sin Davidov, sin Abrahamov«? O tome nam evanđelist govori u drugom dijelu (1, 18—25). Matej dvaput naglašuje da je Marija začela »od (*ek*) Duha Svetoga« (1, 18.20). Ne kaže da se Duh Sveti izlio »u« Mariju, niti da je začela »s pomoću« Duha Svetoga nego »od« Duha Svetoga. Naglašuje uzročno povijesno djelovanje Duha Svetoga u Mariji. Ona je začela po jedinstvenom djelovanju Duha Svetoga.

Josip je tjeskoban. »Ne htjede je izvrnuti sramoti, nego smišljaoše kako da je potajice otpusti« (1,19). Anđeo protumači Josipu tajnu Marijinu. »Josipe, sine Davidov, ne boj se uzeti k sebi Mariju, ženu svoju. Što ie u njoj začeto, doista je od Duha Svetoga. Rodit će sina, a ti ćeš mu nadjenuti ime Isus, jer će on spasiti narod svoj od grieha njegovih« (1, 20—21). Josip će uzeti Mariju, svoju zaručnicu, sklopit će vjenčanje i sinu Marijinu nadjenut će ime Isus. Tako će postati Isusov pravni otac, a Isus će postati Josipov zakonski sin. I može se Isus nazivati »sinom Josipovim«. Bog ie htio da Isus tako uđe u obitelji, inače ga Židovi ne bi prihvatili. I budući da je Josip Davidov potomak, na Isusa prelaze obećanja i prava Davidove kuće.

Matej i u anđelovim riječima naglašuje da Josip nije pravi, naravni Isusov otac. Kaže mu: »Rodit će sina, a ti ćeš mu nadjenuti ime.« Neobično je oblikovana rečenica. U navještenjima djeteta redovno stoji: »rodit će ti sina«. Tako anđeo kaže Zaharii (Lk 1,13). Zaharija ie naravni Isusov otac. Josip to nije. To će naglasiti i na kraju ovog izvještaja: »Kad se Josip probudi oda sna, učini kako mu naredi anđeo Gospodnji: uze k sebi svoju ženu. I ne upozna je, dok ne rodi sina. I nadjene mu ime Isus« (1,24 sl.).

U Evanđelju djetinjstva kod Mateja Josip je uvijek »muž Marijin«, a Marija uvijek »majka Djeteta« (2,11.13.14.20.21). Isus je djevičanski začet. Josip nema udjela u začecu. Ostvaruje se proroštvo Izajijino: »Evo, Djevica će začeti i roditi sina, i nadjenut će mu se ime Emanuel — što znači: S nama Bog!« (Mt 1,23). Isus je »rođen po Duhu Svetom«. To je vjera apostolska. Matej je prenosi u svom izvještaju evanđelja Isusova djetinjstva.

I evanđelist Luka jasno nam i izričito prenosi vjeru apostolske crkve: Isus je rođen od Marije Djevice. Isusovo navještenje rođenja pripravlja navještenje rođenja Ivanova. »Zakon i Proroci do Ivana su, a onda se naviješta kraljevstvo Božje« (Lk 16,16). Začeće Ivanovo prvi je Božji zahvat u Novom zavjetu. Luka nam ga donosi ne samo zato što se događa u isto vrijeme nego i zbog teološke važnosti. Oba stvaraju skladni diptih kojim Luka želi istaknuti veličinu Krstitelja i njegov odnos prema Isusu, koji ga neizmjerljivo nadilazi, jer je Isus »Sin Svevišnjega«, »Svet«, »Sin Božji«.

Luka nam odmah predstavlja Mariju kao »djevicu«. Dvapat to naglašuje. Očekivali bismo: Bog posla anđela Gabriela »k djevici... koja se zvala Marija«. Luka želi naglasiti da je Marija Djevica u tom trenutku. Zato ponavlja »a djevica se zvala Marija« (1, 26 sl.). Stoga se nijekanje Marijina djevičanstva, bilo ono ne znam kako duhovito, pametno ili prirodno, protivi nadahnutom tekstu (F. Rozman). To nije čitanje »u duhu« nego čitanje »slova« koje ubija.

Isusovo djevičansko začeće unosi nemalu zabunu: Marija je već zaručena s Josipom i Marija nema i ne želi odnosa s mužem. Anđeo Gabrijel joj iznosi Božju poruku da će postati Majkom Mesije: »Evo, začet ćeš i roditi Sina i nadjenut ćeš mu ime Isus« (1,31). Marija poznaje proroštva. Izaija govori o »djevici«. Anđeo joj želi reći: Ti si ta djevica o kojoj govori prorok. Marija još ne razumije tajnu utjelovljenja, pa će zato: »Kako će to biti kad ja muža ne poznajem?« (1,34). »Muža ne poznajem« izriče Marijino stanje. Mogli bismo to prevesti: »Djevica sam«. Svako naravno rođenje traži muža. Marija je doduše zaručena s Josipom, ali želi ostati dievicom. I Josip je s tim upoznat i prihvaća Mariju. To je jedini način da može ostvariti svoju odluku.

Ie li Marija dala Bogu odluku ili položila zavjet djevičanstva? Već sveti Grgur iz Nise u vazmenoj propovijedi govori o tome (PG 46, 1140 sl.). Četrdeset godina kasnije sveti Augustin (De s. virg. 4; PL 40, 297—418). Među katolicima to je shvaćanje gotovo općenito od 12. stoljeća. Danas većina tumača misli da se tu ne može govoriti ni o obećanju djevičanstva, a još manje o zavjetu djevičanstva. Bilo bi to nešto novo, nečuveno, izvanredno. Doduše neki proroci žive kao djevci, npr. Ilija, Elizej, Jeremija i Ivan Krstitelj. Zajednica esena živi u celibatarstvu. Neodređeno govore o razlozima takvog načina života. Filon, židovski pisac, kaže za terapeute, vjerojatno ogranak esena, do to čine »radi traženja mudrosti i ljubavi prema njoj«. Židovski propis (Talmud) kaže da se muž može na neko vrijeme odreći bračnog života radi studija Zakona, ali žena to ne može učiniti. Izraelka bez djece smatra se nesretnom ženom, nema udjela u mesijanskom kraljevstvu. Stari zavjet nema ideala djevičanstva. Stoga novi tumači zaključuju: Marija prije navještenja nije ka-

nila ostati djevica. Tako već Kajetan i danas mnogi bibličari. U vrijeme »zaruka« njena je odluka čvrsta da će ostati djevica, čista do vjenčanja. Istom u navještenju odlučuje da ostane djevicom. To prihvaća i Josip. Nema djevičanstva bez Krista. Kršćansko djevičanstvo počinje s Kristom, djevičanstvo poradi »kraljevstva nebeskog« (Mt 19, 12), »poradi Krista i Evanđelja« (Mk 10,29). »Žena neudata i djevica brine se za Gospodnje, da bude sveta i tijelom i duhom«, da »izgledno i nesmetano bude privržen- na Gospodinu« (1 Kor 7, 34 sl.).

Vjerojatno je prije imala samo želju. Nije ju iznosila javno. Činila joj se neostvarljivom. Zato otkriva to anđelu kao moguće (A. Nadrah). Svakako u času navještenja Marija je djevica. Marijino djevičanstvo uvijek je povezano s božanskim majčinstvom. »Milosti puna« osjetljiva je i otvorena Božjoj milosti. Određena za djevičansko materinstvo, mogla je u dubinama duše težiti i za karizmom djevičanstva. Željela je da bude sveta »tijelom i duhom«, da »izgledno i nesmetano bude privržen- a Gospo- dinu«. Sve je u njoj usmjereno Kristu. Ne samo materinstvo nego i djevičanstvo.

Marija prihvaća božansko materinstvo i ostaje »uvijek djevica«. Majka Božja i »uvijek Djevica« dvije su neraskidivo vezane istine u kršćanskom vjerovanju. Božja je nakana u navještenju jasna: Isus, Božji sin, rađa se od djevice majke, što uključuje vječno djevičanstvo. Marija nema druge djece osim Isusa. Isusova »braća« (Mk 6,3) i »sestre« (Mk 6,3; Mt 13,56) jesu bližnji rođaci. Nisu to »dogmatske refleksije radi Marijina trajnog djevičanstva učinile«. Svjedoči to nadasve događaj kal- varijski. Isus nema svoje rođene braće, zato ostavlja Mariju učeniku Ivanu (Iv 19,26).

Navještenie Isusova rođenja napisano je u književnoj vrsti »navješ- tenja« (S. Muñoz-Iglesias). Malokad imamo čiste vrste. Tako i ovdie. Cijelina nam je prikazana kao književna vrsta *sklapania ili obnove Sa- veza*. Dva elementa u njoj su stalna: govor posrednika i odgovor naroda (usp. Izl 19, 3—7; 24, 3—7; Jš 24, 1—24 itd.). Ovdie ie Gabriel posred- nik, govori kao glasonoša Božjeg spasenjskog plana. Savez sklopljen s ocima konačno ima dovršenje u osobi i djelu Isusovu.

Marija je pozvana da dade pristanak. Oslovljuje ju: »Zdravo«, bo- lje »Raduj se!« Nije to uobičajeni pozdrav: Šalom! To je poziv na radost i veselje zbog mesijanskog dolaska Mesije. Sefanija poziva na radost dok piše: »Kliči od radosti, Kćeri sionska, viči od veselja, Izraele! Veseli se i raduj se iz svega srca, Kćeri Jeruzalemska!... Jahve, kralj Izraelov, u sredini je tvojoj! Ne boj se više zla... Ne boj se, Sione!... Jahve Bog tvoj, u sredini je tvojoj, silni Spasitelj« (Sef 3, 1—14). Isti poziv na radost imamo i u proroku Izaiji (Iz 12, 6), proroku Joelu (Jl 2, 21—27), proroku Zahariji (Zah 9, 9—17). Anđeo oslovljava Mariju kao »Kći sionsku, Kći jeruzalemsku, Sion, Izrael!« Ona je tu uosobljenje Božjeg

naroda, novog mesijanskog naroda. U njenoj utrobi sam će se Jahve nastaniti.

To potvrđuje i druga riječ anđelova: »Milosti puna!« Riječ je sadržajno vrlo bogata, gotovo neprevodiva. U izvorniku imamo glagol *haritoo*. Značajka glagola na -oo jest da izražavaju puninu, nabujalost, obilje onoga što iskazuju. Ovdje iskazuje puninu milosti. Particip perfekta u grčkom jeziku označuje stanje koje izriče milosni početak što traje. Možemo zaključiti da taj početak jest Marijino začće. Pasiv kazuje da Marija nije po sebi milosti puna. Ono dolazi izvana, od Boga, izvora svake milosti. Bog je subjekt milosti. Marija objekt. Ali uključuje i Marijino prihvaćanje milosti. Dakle, Marija je u častu navještenja već Milosti puna, Miljenica, Bogu mila, Mila. Prisjećamo se proroka Hošee koji navješta dane kad će Jahve svoj narod, koji mu se iznevjerio i postao »Nenarod-moj«, »Ne mila«, opet postati »Narod moj«, »Mila«. I najavljuje vječne zaruke, vječni Savez »u nježnosti i u ljubavi« (Hš 1, 1—3). U knjizi Izaijinoj čitamo: Sion, uosobljenje Izraela, postat će opet »Moja milina«, »Milje Jahvino«, »Kraljevski vijenac na dlanu Boga svoga«. »Kao što se mladić ženi djevicom, tvoj će se graditelj tobom oženiti« (Iz 62, 3—5).

Marija u času navještanja predstavlja novi mesijanski narod, cjelokupno čovječanstvo. Marijin odgovor anđelu: »Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi!«, izričaj je predanja, vjere, ljubavi, ali i odgovor Božjeg novog naroda na Savez. Kao što nekada Izrael podno Sinaja izjavljuje svoj pristanak: »Vršit ćemo sve što je Jahve naredio!« (Izl 19,8; usp. 24,3.7; Jš 24,21.24; Ez 10,12), zato i Marija daje svečani odgovor u ime novog Božjeg naroda. Stvara se tako novi Savez, početak novog stvaranja, mesijanskog vremena. Došao je trenutak koji je čovječanstvo očekivalo od pada praroditelja.

Isus se može poistovjetiti sa Savezom. U svojoj osobi on je Savez između Boga i čovječanstva. To će reći u onoj tajanstvenoj riječi posvećenja nad kaležom: »Ovo je krv moja, krv Saveza« (Mk 14,24; Mt 26,28). Morali bismo to prevesti: »Krv moja — Savez« tj. Ja sam Savez. Ostvaruje na neočekivani način proroštvo o Sluzi Jahvinu: »Oblikovah te i postavih te za Savez naroda« (Iz 42,6; 49,8). Isus Krist je Bog i čovjek. Može biti Savez. U svojoj osobi ujedinjuje Boga i čovječanstvo, što je bit Saveza. To duguje svojoj Majci koja je prva svečano prihvatila obveze Saveza i postala je početak novog čovječanstva, novog duhovnog Izraela.

Rođen od Boga (Iv 1,13)

Proslov Ivanov (1, 1—18) ispovijest je vjere u Kristovo božanstvo i čovječstvo. Očekivali bismo da tu nađemo i neko »pozivanje na djevičansko rođenje«. A ne nalazimo ni najmanje aluzije (A. Weiser). Ipak

uvaženi bibličari i teolozi nalaze u Iv 1,13 potvrdu djevičanskog rođenja. Tako npr. J. de La Potterie, J. Winandy, E. Ghini, J. Galot i drugi.

U današnjim prijevodima 1,13 redovito čitamo u pluralu: »koji su rođeni ne od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje, nego — od Boga.« Taj plural, koji se nalazi u svim grčkim rukopisima, od 3. st. dalje, nije posve siguran. Neki kodeksi, stari latinski prijevod, navodi otaca (Irenej, Tertulijan) čitaju tekst u singularu. »Koji nije rođen ni od krvi, ni od volje telesne, ni od volje muževlje, nego — od Boga.« Smatraju to čitanje ispravnije. Imamo ga, kako smo rekli, potvrđena prije velikih rukopisa iz 3. i 4. stoljeća. Unutrašnji su razlozi u prilog čitanju u singularu. »Ne od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje...« teže je primijeniti na duhovno rođenje vjernika, a jednostavnije je ako to primijenimo na Krista. Suvišno je reći da se vjernik rađa »iz mesa i krvi« za svoje duhovno rađanje. I još: »Onima koji vjeruju u njegovo Ime« (1, 12) traži tumačenje: tko je On. I dano je: »rođen — od Boga«. »Podade moć da postanu djeca Božja« (1, 12) traži tumačenje: kako to može. I dano je: »Riječ«, Božji Sin, »rođen je — od Boga«.

Ako čitamo u singularu, nalazimo ispovijest Ivanove vjere u Isusovo djevičansko rođenje. Trostruka negacija isključuje svako sudjelovanje oca zemaljskog u vremenitom rađanju Božjeg Sina, a ne isključuje »volju žene«. Ovdje se ne radi o vječnom rađanju Riječi nego o vremenitom rađanju Riječi Božje. Irenej i Tertulijan navode da su plural uveli gnosticici da bi potvrdili svoje uvjerenje o udioništvu pneumatika na duhovnom rađanju Riječi. Teško je to prihvatiti. Vjerojatnije je ušlo čitanje u pluralu jer je lakše: ... »onima koji vjeruju ... koji su rođeni ...«

Tako potkraj prvog stoljeća, kad Ivan piše svoje Evanđelje, imamo potvrdu o božanskom sinovstvu Isusa i djevičanskom rođenju. U ovom nam se tekstu Marija ukazuje kao Majka Božjeg Sina i Majka Djevice. »Od Boga«, otkriva nam način rođenja Riječi u vremenu. Ta vjera u djevičansko rođenje nastavlja se u otačkoj predaji. Ignacije Antiohijski († 117.) piše crkvi u Smirni: »Naš Gospodin je iz roda Davidova po tijelu, ali Božji Sin po volji i moći Boga, zaista rođen od Djevice« (Ign Smir 1,2; usp. Ign Ef 7). Vjera apostolska i vjera prve Crkve nastavlja se obrascima vjere i simbolima: »rođen od Djevice Marije«.

Neizravna svjedočanstva

Doduše, u Novom zavjetu djevičansko rođenje Marijino ne susrećemo često. Više se naglašuje božanstvo Kristovo. Ipak nigdje se ne niječe. A čitajući Novi zavjet »u duhu« cjelokupne novozavjetne objave, naći ćemo tu istinu i u tekstovima koji na prvi pogled to izrično ne kazuju.

»Od žene bi rođen« (Gal 4,4). Naglašuje uzvišenost žene Marije i uključuje neizravno djevičansko rođenje Isusovo.

To još jasnije kaže Pavao dok govori o Isusu kao o »posljednjem Adamu«, koji je »duh životvorni«, o »drugom čovjeku«, koji je »s neba«. Prvi čovjek, Adam, u misli židovskoj i kršćanskoj rođen je na djevičanski način. Dosljedno tome, i Drugi Adam — Krist, rađa se djevičanski. Tko uđe dublje u duboki smisao tog paralelizma Adam-Krist, shvatit će i da apostol u svojoj misli čvrsto vjeruje da je i Krist, drugi čovjek, rođen djevičanski kao prvorodenac novog čovječanstva, otkupljenog i spašenog.

Uvaženi bibličari jasnu aluziju na djevičansko rođenje Isusovo što ga Crkva ispovijeda vide i u riječima »sin Marijin« kojim ga Nazarećani podrugljivo nazivaju (Mk 6,3). Dok Marko piše svoje Evanđelje, već među Židovima kruži jetka priča za vjernike da je Isus sin Marije i nekog rimskog vojnika Pantena. Očito je to aluzija na djevičansko rođenje koje Crkva ispovijeda. *Parthenos-djevica* postaje Panten, odvratan rimski vojnik. Shvaćamo onda i tekst kod Ivana: Rekoše mu Židovi: »Mi se nismo rodili iz preljuba, jedan nam je Otac — Bog« (Iv 8,41). Tako i ta židovska priča koja ulazi u Talmud, potvrđuje vjeru kršćana: Isus je začet po Duhu Svetom, rođen od Marije Djevice.

Možemo, dakle, i u tim tekstovima osjetiti ispovijest vjere prve Crkve da je Marija Majka Božja i »uvijek Djevica Majka«.

»Rođen od Djevice Marije«

Biblijska nas svjedočanstva upozoravaju na čudo koje je Bog izabrao da uvede Sina svoga u ovaj svijet. To je neopisivo i neshvatljivo Božje djelo, veće čak i od djela stvaranja. Sin Božji postaje čovjekom u krilu Djevice koja postaje Majka. Ne možemo odbaciti tu istinu zato što je to čudo. Najveće je čudo utjelovljenje Božjega Sina. Ako to prihvaćamo, nema teškoće da prihvatimo i način kako je to Bog htio ostvariti. Sveto pismo ne govori nam ništa o fiziologiji utjelovljenja. Ono jednostavno kaže: Marija je začela po Duhu Svetom. Povijesno-kritičkim metodama biblijske znanosti možemo sa sigurnošću dokazati da apostolska Crkva vjeruje u Isusovo začecje bez oca i da se ta vjera temelji na povijesnom događaju, a nije to samo slikovit način izražavanja.

1. Djevičansko rođenje Isusovo u Novom je zavjetu jasno i otvoreno posvjedočeno, posebno u Evanđelju djetinjstva u Mateja i Luke.

2. Kad Novi zavjet govori o Isusu kao o »sinu Josipovu«, izriče povijesnu istinu: Josip, iako nije Isusov naravni otac, za pravno je područje njegov otac.

3. Iako nemamo izričito svjedočanstvo o Isusovu djevičanskom rođenju, tamo gdje se govori o njegovu rođenju, možemo sigurno potvrditi da neizravno svjedočanstvo imamo na nekim mjestima, kao što su Gal 4,4; Iv 1 i drugdje.

4. Evanđelja Isusova djetinjstva imaju svoj način pisanja. Ali nisu plod mašte nego se temelje na povijesnim događajima. Inače bi navještaj Krista Spasitelja bio samo ideologija.

5. U Evanđelju djetinjstva imamo jasno označeno da se u Isusovu rođenju ostvaruju starozavjetna proroštva. Posebno to vrijedi za Iz 7,14. Prorok doduše govori o *almah* — *djevojci* i misli u prvom planu na dijete koje će se roditi Ahazu. Taj bezbožni kralj žrtvovao je svoga sina. Ostaje bez nasljednika. Neprijateljska vojska već planira postaviti nekog Tabela i tako zbrisati Davidovu dinastiju i obeskrjepiti Natanovo proroštvo. Izaija u tom kriznom času naviješta Ezekijevo rođenje. Ali u proročkom *zrenju* — *teoriji* gleda na onog Mesiju zadnjih vremena koji će donijeti konačno spasenje. Stoga već grčki židovski prevodioci u 2. stoljeću prije Krista čitaju *almah* — *djevica*. Proroštvo nakon ostvarenja postaje posve jasno. Matej i Luka mogu zato u novozavjetnom ostvarenju proroštva otkriti najdublji smisao koji to proroštvo ima u vidu: Rođenje Mesije od Djevice i Majke.

6. Ne može se nikako reći da je istina o djevičanskom rođenju unesena izvana. Sigurno to nije pod utjecajem židovskog duhovnog svijeta. To je za njih neshvatljivo. Jednako ni pod utjecajem helenističkog duhovnog svijeta. U pogana nitko nije dopuštao mogućnost da se začće može ostvariti od djevice (*parthenogenesis*), kako nam svjedoče Plutarh i Platon. U svim mitovima koji govore o rađanju od djevice uvijek se izravno ili neizravno govori o bračnom činu. Djevičansko rođenje Isusovo spada u zaklad »apostolske vjere«. Otajstvo, doduše, ne možemo dokazati povijesno-kritičkim metodama, ali možemo dokazati vjeru prve Crkve koja se temelji na stvarnoj nadnaravnoj činjenici.

Zaključak

Crkva se ne može odreći vjere koja je izričito objavljena u Evanđelju te čvrsto ispovijedana u predaji i posebno u obrascima vjerovanja a da ne izgubi svoj identitet. Ta istina vjere nije neka sporedna istina. Pripada otajstvu utjelovljenja. Otkriva nam kako se ono ostvarilo. »Rođen od Djevice« otkriva nam i Isusov identitet. Plan Božji daje ženi ulogu u rađanju Sina Božjega, te se Spasitelj više ne može odijeliti od svoje djevičanske majke. Djevičansko rođenje izriče ljudskim načinom božansko sinovstvo. Teoretski se može to odvojiti. Ne ovisi božansko sinovstvo o djevičanskom rođenju. Ali jedno otkriva drugo. Tko niječe jednu istinu, u sumnju dovodi i drugu istinu, kako smo vidjeli na početku.

Djevičansko začće ne umanjuje otajstvo utjelovljenja. Dapače, ono je najsavršeniji izraz utjelovljenja, najviše zblizavanje Boga i čovječstva (J. Galot). Jače izražava božansko sinovstvo i suradnju stvorenja — žene s Duhom Svetim.

U snazi Božjeg nauma djevičanstvo je uzdignuto u Mariji. Marija je Sinov prethodnik u životu djevičanstva. Isus se u celibatarstvu može posve otvoriti čovjeku, svjedočiti univerzalno otvaranje srca, potpuno se posvetiti djelu spasenja. U tom uzdignuću djevičanstva nema prezira ženidbe. Marija je »zaručena«. Ona je »žena« Josipova. Doduše ona svoj brak s Josipom živi na čudesan način radi utjelovljenja Sina Božjega, ali ostaje činjenica da je to bio brak kojem Isus daje najvišu vrijednost svojim rođenjem i svojim obiteljskim životom.

Marija svojim djevičanstvom postaje nedostiživi ideal svih onih koji se radi Kraljevstva Božjega, radi Evanđelja odriču ženidbe (Mt 19, 12), ali i uzor majkama i nadahnuće da uza sve teškoće i pogibli očuvaju svetost bračnog života. Djevičansko začecje daje i posebno uzdignuće žene majke.

U Mariji se otkriva nova veličina žene i njena suradnja s Duhom Svetim. Djevičanstvo nije samo negativno držanje; ono uključuje uzvišenu i plodnu ulogu žene da surađuje s Duhom Svetim. Novi zavjet i povijest Crkve to će nam potvrditi. Otkriva nam velike žene proročice koje su Božjoj Crkvi posebni ukras i radost.

Marija Djevica postaje tip Crkve Božje. U njoj Crkva kaže svoj pristanak na utjelovljenje Božjega Sina. Započinje tako novi Savez u Kristu. Crkva, kao i Marija, jest Djevica i Majka koja rađa svoju djecu na božanski život, na milosno posinstvo u Kristu, Božjem Sinu.

Isina vjere »rođen od Marije Djevice« zaista je jedna od temeljnih istina vjere. Otkriva nam veličinu Djevice Majke, identitet Isusa Krista, veliko dostojanstvo na koje je pozvan čovjek. Djevica Marija, kći Adamova, koja začne i rodi Sina Božjega, postaje početak novog svijeta, novog Izraela, novog čovječanstva. Duhovna Majka djece Božje po Kristovoj milosti.

Završavam starom crkvenom pjesmom:

Čuvši poziv Gabriela,
Donese nam život svima,
Djevom začne, Djevom osta,
Smiluj nam se grešnicima.

Izbor iz literature:

BORNKAMM G., *Isus iz Nazareta*, Sarajevo 1981.

GALOT J., *La persona di Cristo*, Perugia 1972.

NADRAH A., *Kako je s Marijino zaobljubo devičtva pred oznanjenjem?* B. Vestnik 1 (1979), 31—39.

ORSATTI M., *Verso la decodificazione di una insolita espressione*, (Analisi filologica Lc 1, 34), u *Riv. Bibl.*, 3—4 (1981), 343—357.

ROZMAN F., *Zveličavne resnice Jesusove mladosti*, B. Vestnik 4 (1977), 494—530.

ŠAGI—BUNIĆ T., *Vrijeme snodgovornosti*, KS, Zagreb 1981, 309—368.

TOMIĆ C., *Evanđelje Djetinjstva Isusova*, KS, Zagreb 1971.

TOMIĆ C., *Rođen od Marije Djevice*, BS, 2—3 (1971), 281—292.

WEISER A., *Središnje teme Novoga zavjeta*. KS, Zagreb 1981.